

Role of artistic literature in protecting youth from information and psychological attacks

Abdulla BAYESHANOV ¹

Gulistan State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2021

Received in revised form

15 January 2021

Accepted 20 February 2021

Available online

7 March 2021

ABSTRACT

The article examines the role of fiction in protecting young people from information attacks and the formation of a person's personality, the expansion of the worldview, a change in attitude towards life, a positive impact on thinking

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Keywords:

Information attack

Imaginative literature

Globalization

Personality development

Book.

Аннотация

Мақолада ёшларни ахборот хуружларидан ҳимоя қилишда, бадий адабиётнинг ўрни, инсон шахсининг шаклланиши, дунёқарашини кенгайтириш, ҳаётга бўлган муносабатнинг ўзгариши, фикрлашига ижобий таъсир кўрсатишида китобнинг аҳамияти масалалари ёритилган.

Роль художественный литературы защите молодёжа от информационно-психологических атак

Аннотация

В статье рассматривается роль художественной литературы в защите молодежи от информационных атак и формирование личности человека, расширение

¹ Gulistan State University, Gulistan, Uzbekistan

КИРИШ ВА ДОЛЗАРБЛИГИ

Бугунги глобаллашиб бораётган дунёда мураккаб ахборот-психологик вазият юзага келмоқда. Шу маънода халқимиз ҳам мисли қўрилмаган даражада ахборот босими кучайган шароитга дуч келиб турибди. Бу шароитда инсон ўзлигини сақлаб қолишининг имконияти борми, бунга қандай эришиш мумкин деган саволлар ҳар бир кишини ҳам ўйга толдириши табий.

Ахборотлашган жамият бугунги тараққиётнинг энг муҳим омилларидан бири ҳисобланади. Усиз замонавий тараққиётни, у яратиб бераётган имкониятларсиз эса турмушимиизни тасаввур этиш мушкул. Танганинг икки томони бор деганлариdek, ахборот хавфсизлиги ҳам бугунги куннинг долзарб муаммоларидан бирига айланди. Мамлакатимиз аҳолисининг ярмидан қўпини ёшлар ташкил этиши, улардаги қизиқувчанлик, бекарорлик ва бошқа психологик хусусиятлари масалага ўта жиддий қарашни тақазо этади. Биринчидан, ёшлар кичик ёшдан бошлаб ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланишда катталарга қараганда осон ўзлаштиради. Иккинчидан, уюшмаган ёшлар ўртасида ижтимоий муаммолар, хусусан, ишсизликнинг мавжудлиги уларни виртуал хатарларга осонроқ берилишига сабаб бўлади.

МЕТОДЛАР ВА ЎРГАНИЛИШ ДАРАЖАСИ

Ёшларни шахс бўлиб шаклланиши масаласи адабиётчилар, педагоглар, психологлар ва файласуфларнинг эътиборини ўзига тортиб келмоқда.

Россиялик олимлар Галимуллина А.Ф. шахс шаклланишида бадий адабиётнинг ва китоб ўқишининг аҳамияти [1]. Л. Д. Шеховцова, И. В. Прокофьевна, Е. А. Молчанова, Р. И. Маркова каби олимларнинг тадқиқотларида боланинг ривожланишида китобнинг ўрни масалалари ўрганилган ва таҳлил этилган [2].

Тадқиқотни олиб боришда мантиқий, тизимли-тузилмавий, қиёсий, илмий манбаларни комплекс тадқиқ этиш, индукция ва дедукция каби усуллар қўлланилган.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Инсоннинг шахс бўлиб шаклланишида китобнинг ўрни ниҳоятда катта. Бугунги замонавий дунёда инсон интеллекти асосий мезон бўлаётганини ҳисобга олсан, ёшлар ўртасида китобга меҳр китобхонликни кучайтириш муҳим аҳамиятга эга. Шу маънода Президентимиз Ш.Мирзиёев томонидан мамлакатимизда китоб тарғиботи ва китобхонликни ривожлантириш борасида қилинаётган ишлар ниҳоятда асосли ва аҳамиятга эга. [3].

Жамиятни маърифатли қилиш, инсонни жаҳолатдан қутқаришда бадий адабиёт ва китоб асосий восита ҳисобланади. “Маърифат – бу инсоннинг ўз айби билан қоладиган вояга етмаганлик ҳолатидан чиқишидир. Вояга етмаганлик бу ўз ақли ва фикридан четдан кимнингдир бошқарувисиз фойдалана билмаслиқдир. Ўз айби билан вояга етмаслик ҳолати бу ақлий етишмаслик эмас, балки қатъият ва

жасоратнинг етишмаслиги ҳамда ақлдан кимнингдир ёрдамисиз фойдаланолмасликдир. Sapere ayde! Ўз ақлингни ишлатишга журъатли бўл! – бу маърифатнинг шиоридир [4].

Бадий адабиёт инсонга оламни бадий эстетик англашга, сўзнинг қудрати, сўзнинг таъсири инсон тафаккурида эврилишга, дунёқарашининг кенгайишига ёрдам беради. Ёшларни ахборот-психологик хуружлардан ҳимоя қилишда бадий адабиётнинг ўрни қуидагиларда намоён бўлади:

биринчидан, бадий адабиёт инсоннинг ёшлиқдан дунёқарашини кенгайтиришга, мулоҳазакорликка, сўз бойлигинингошибига ёрдам беради;

иккинчидан, бадий адабиёт инсонда инсонпарварлик, инсонни улуғлаш, инсонийлик ғояларининг устувролигини босқичма-босқич шакллантиради;

учинчидан, бадий адабиёт ёшларда миллий қадриятларга ҳурмат, она юртни улуғлаш, бир сўз билан айтганда ватанпарварлик ҳиссини тарбиялайди;

тўртинчидан, инсонда ҳаётий позицияни белгилашга, атрофдаги воқеа-ходисаларга бефарқ бўлмасликка, мустақил фикрга эга бўлишга ўргатади.

Инсонда кичик ёшдан бошлаб, аввал эртак, кейинчалик ҳикоя, қисса ва романларни мунтазам мутолаа қилиш кўникмасини шакллантириш зарур.

Тўғри бугунги кунда китоб ўқиш тезкор замонда маънода кўп вақтни олади. Лекин ёшларимиз усиз ҳам кўп вақтини компьютер, телевизор, телефон ва бошқа воситаларга сарфлашмоқда. Ёшларда бадий адабиётга ҳавас уйғотишда:

биринчидан, мактабда адабиёт дарсларининг ўрни катта, бунинг учун адабиёт дарсларининг савиясини ошириш, етук адабиёт ўқитувчиларини тарбиялашга эътибор қаратишимиш керак;

иккинчидан, ота-оналарнинг бадий асарлар ўқишига эришиш, қачонки уйда ота-онанинг ўзи китоб ўқир экан, албатта, фарзанд ҳам китоб мутолаа қиласди. Ҳар бир ота-она уйида мўъжазгина бўлса ҳам кутубхона бўлишига эришиши лозим;

учинчидан, бугунги кунда чоп қилинаётган бадий нашрларни юртимизнинг чекка худудларигача етиб боришини таъминлайдиган тизим барпо этиш керак. Чунки янги китоблар марказдан вилоят ёки туман марказидан нарига ўтмаяпти;

тўртинчидан, чоп қилинаётган китоблар нархининг қимматлиги, ҳамманинг ҳам китоб сотиб олишга имконияти йўқлиги сабабли, кутубхона тизимини мунтазам ишлашини йўлга қўйиш, ҳар бир худудда етарли фондга эга кутубхоналар барпо этиш мақсадга мувофиқ;

бешинчидан, бадий адабиётларнинг электрон вариантларини тайёрлаш, бундай электрон ресурслар орқали ёшларнинг китобга қизиқишини ошириш;

олтинчидан, китобхонликка бугунги кунда бозор адабиётининг ҳам пайдо бўлгани бадий дид ва санъаткорона ёндашувни камайтироқда. Бадий савиясиз асарларни чоп этишнинг мавжудлиги, айрим ёшларда китоб танлаш тажрибасининг камлиги, яхши китоб ва ҳақиқий адабиёт тарғиботини кучайтиришни тақазо этмоқда.

Мамлакатимизда кейинги икки ярим йил давомида шиддатли ислоҳотлар жараёни кечаяпти. Иқтисодиётга хорижий инвестицияларни жалб қилиш, фаол тадбиркорлик муҳитини яратишга катта аҳамият қаратилмоқда. Шу маънода юртимизда китобхонлик ва китоб тарғиботини амалга ошириш бўйича ҳам илғор ташаббуслар олға сурилмоқда. Буларга:

- китобларни арzonлаштириш учун мамлакатимизда қофоз ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш;

- китоб савдоси билан шуғулланаётган тадбиркорларга имтиёзлар бериш;
- ҳар бир маҳалла худудида кутубхоналар ташкил этиш;
- “Йилнинг энг яхши китоби”, “Китобхон оила”, “Энг яхши болалар китоби”, “Энг яхши китобхон” каби танловлар ҳамда турли маданий-маърифий тадбирларда “назм ва наво” анъаналарини янада кенг ривожлантириш зарур. Яъни, бундай анжуманларда санъат аҳли қаторида шоиру адилар, драматург ва сценарийнавислар иштироки учун кенг имконият яратиш яхши самара беради;

- ота-оналар мунтазам равища ўз фарзандларини китоб дўконларига олиб боришлари, уларнинг кутубхонага қатнашини рағбатлантиришлари, оиласи, шахсий кутубхоналар ташкил қилишни рағбатлантириш, аҳоли ўргасида китоб совға қилиш анъанасини кенг тарғиб қилиш керак.

Шунингдек, бадиий адабиётнинг ва китоб ўқишининг ёшлар ҳаётида уларнинг шахс бўлиб шаклланишидаги ўрни қуидагиларда намоён бўлади:

1. Китоблар ўқувчиларнинг билимлари ва ақлларини кенгайтиради. Улар турли хил тушунчаларни очиб беради ва дунё маданиятининг кўплаб ғояларини тақдим этади. Китобларни ўқиши ёшларни дунёдаги турли жамиятлар ва цивилизациялар билан таништиради. Китобларни ўқиши орқали ёшлар ўтмиш, ҳозирги ва келажакни ўрганишлари ва кўплаб муаммоларни ҳал қилишлари мумкин. Дунёқарashi кенгайиб, ижодкорлиги ортади.

2. Кўплаб ёшлар кеча ўрганган нарсаларини унтишади, аммо китоб ўқиши ўқувчиларнинг хотирасини яхшилашга ёрдам беради. Ёшлар китобларни ўқиётганда, улар китобда айтиб ўтилган воқеа ва қаҳрамонларнинг тасвиirlарини яратадилар ва ўқиганларини эслаб қолишлари мумкин. Шундай қилиб, агар ўқувчилар мунтазам равища ўқишиса, уларнинг визуал хотираси фаоллашади ва бу нарсаларни тезда эслаб қолишларига ёрдам беради.

3. Китобларни ўқиши ёшлар учун етарли даражада стрессни енгиллаштиради. Ёшлар китобларни ўқиётганда, улар стрессни сезмайдилар ва китоблар уларни тасаввур дунёсига ўтказади. Китобларни ўқиши ўқувчиларни руҳлантиради ва ҳаётларини ўзгартиришга ундейди ва улар ижобий энергия зарядига эга бўлади.

4. Агар ёшлар сўз бойлигини яхшилашни хоҳласа, унда китоб ўқиши улар учун энг тезкор усулдир. Ўқувчилар турли мавзуларда турли хил китобларни ўқиётганда, улар кўпроқ янги сўзларни ўрганишлари мумкин, бу нафақат уларнинг сўз бойлигини ўзгартиришга ёрдам беради, балки уларнинг турли мавзулардан хабардорлигини оширади.

5. Ёшларнинг ҳаётга бўлган қизиқиши ортади, шунингдек, бу уларга академик кўрсаткичларини яхшилашга ва жуда қисқа вақт ичида кўпроқ маълумот олишга ёрдам беради. Ёшлар ўзларини стресссиз ҳис қилганда, улар ҳеч қандай тўсиқсиз bemalol ўқишлинига эътибор қаратишлари ва аъло баҳога ўқиши имконияти ортади.

6. Китоблар ўқувчиларнинг тил қобилиятини ҳам яхшилаши мумкин. Турли хил китобларни ўқиши орқали ёшлар одамлар билан ўзга тилларда мулоқот қилиш имкониятига эга бўладилар. Ёшлар чет элга ўқишига боргандарида бу жуда фойдали. Агар ёшлар турли тилларни билсалар, улар янги дўстлар орттиришлари ва ўқитувчилари билан осонликча мулоқот қилишлари мумкин.

7. Китоблар ўқувчининг фикрлаш қобилиятини яхшилайди ва муаммоларга ечим топади. Китобларни ўқиши ёшларни турли вазиятларга тайёрлайди. Китоблар ўқувчиларда камтарликни тарбиялайди ва қалбини юмшатади, ҳаётга бўлган ишончини оширади. Китоб ўқиши ўқувчиларнинг хаёлотини ва ижодини ошириб, ижобий фикрлашни кучайтиради.

ХУЛОСАЛАР

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, ёшларнинг дунёқараши, билими, атрофдаги бўладиган воқеа-ҳодисаларга муносабати эртанги кунимизни, келажагимизни белгилашда муҳим омил ҳисобланиб, бунда китоб ва китобхонлик етакчилик қиласди. Зеро, китобхон халқни ҳеч ким йўлдан чалғитолмайди.

Инсоннинг ҳаётининг маъносини белгилайдиган, унинг билимли, тарбияли, қасб-хунарли ва албатта баҳтли ва кам бўлмаслигининг муҳим омили – бу китобга ошно бўлиш, ҳамиша китоб ўқиши ва китоб мутолаасини бир умрлик одатга, ҳаётининг бир қисмига айлантиришдир. Айниқса, жамиятнинг ривожи, тараққиётнинг лакомативи инсон капитали, инсон тафаккури, интелектуал ривожланишда китобнинг алоҳида ўрни бор. Чунки яхши китоб инсонни ҳам ақлан, ҳам ахлоқан, ривожланишига, ўзига хос шахс сифатида шаклланишига, дунёга ўзгача нигоҳ билан боқишга ёрдам беради.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ.

1. Галимуллина А.Ф. Роль книги и чтения в становлении личности подростка в русской литературе XVIII – XXI вв. (М.Н. Муравьев, С.Т. Аксаков, В.П. Крапивин, Ф.А. Камалов, Б.Г. Вайнер) Ученые записки Казанского университета. Серия гуманитарные науки. 2016, т. 158, кн. 1. с.117-125

2. Шеховцова, Л. Д. Роль книги в развитии ребенка / Л. Д. Шеховцова, И. В. Прокофьева, Е. А. Молчанова, Р. И. Маркова. // Образование и воспитание. — 2018. — № 1 (16). — С.3-6.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Китоб маҳсулотларини нашр этиш ва тарқатиш тизимини ривожлантириш, китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини ошириш ҳамда тарғиб қилиш бўйича комплекс чора-тадбирлар дастури тўғрисида”ги Қарори. «Халқ сўзи» газетаси. 2017 йил 14 сентябрь 184 (6878).

4. Кант И. Критика чистого разума. М., 1964. Т. 3 –С. 85.